

Dr. Milivoj Redep

UDK: 33:007]:371.214

Stručni rad

Fakultet organizacije i informatike
V a r a ž d i n

TRANSFORMACIJA NASTAVNOG PROGRAMA IZ POLITIČKE EKONOMIJE NA STUDIJU INFORMATIKE

Rad obrađuje problem stvaranja novog nastavnog programa iz političke ekonomije za studente informatike. Kako se dosadašnji nastavni program pokazao nepodesnim za studente ovog profila, nužno je bilo prići temeljitoj promjeni nastavne materije. Radi toga se sadržaji ove discipline bitno mijenjaju kako bi odgovarali zahtjevima koje pred nju stavljaju suvremeni procesi. Novi nastavni program iz ove discipline treba obuhvatiti nove sadržaje bez obzira kako će se ona zvati.

Politička ekonomija; informatika; tehnologija; društvo.

1. Već prije 20-ak godina ukazala se potreba povezivanja politekonomista Jugoslavije. U tu svrhu održan je interkatedarski sastanak politekonomista ekonomskih i srodnih fakulteta Jugoslavije 1972. godine u Sarajevu. Iako je tada dogovoreno da se takvi sastanci održavaju svake godine, u gotovo 20-godišnjem razdoblju održavane su tek povremeno zajedničke rasprave i dogovori.

U cilju da se stvar pokrene s mrtve točke Ekonomski fakultet Osijek u suradnji s Ekonomskim fakultetom Zagreb i Ekonomskim fakultetom Beograd pokrenuo je inicijativu za sastanak politekonomista koji je i održan u siječnju 1990. godine u Osijeku. Rad skupa bio je podijeljen u 2 dijela, i to:

1. Politekonomski aspekti krize u Jugoslaviji i
2. Politička ekonomija kao studijska disciplina u funkciji suvremenog ekonomskog obrazovanja.

Posebno značajna bila je druga tema jer se bavila pitanjem stvaranja novog programa političke ekonomije za studente ekonomskih ali i srodnih fakulteta, odnosno programa političke ekonomije bez obzira na kojem se fakultetu predaju. Naime, iz radova

predstavljenih na skupu, a kasnije objavljenih¹, jasno proizlazi nužnost bitnih promjena u ovoj studijskoj disciplini. Osobito je podvrgnuto kritici izučavanje političke ekonomije socijalizma². Iako se pod upitnik može staviti i sam naziv ove discipline³, smatramo da to i nije suštinsko pitanje, već je osnovni problem u činjenici da se pokazalo neophodnim prići izradi novih radova u kojima će se dati odgovor na sva ona pitanja na koja dosadašnja teorija nije mogla dati zadovoljavajući odgovor⁴ jer se nije ni bavila kritičko-znanstvenom analizom socijalizma, već je imala apologetsko ideološki karakter. Kod toga treba napustiti do sada uobičajene sheme o kapitalističkom i socijalističkom gospodarstvu, te prihvatiti činjenicu da postoje uspješni i neuspješni gospodarski sustavi, bez obzira kako se oni zvali, da ne ponavljamo već opće poznato pitanje o socijalizmu Kube i kapitalizmu Švedske.

Iz navedenog proizlazi da je u predmetu Politička ekonomija, neovisno da li će ostati taj naziv ili će ovo studijsko područje dobiti neki drugi naziv, npr. Ekonomija što se i upotrebljava u nekim zemljama, neophodno prići istraživanju suvremenih procesa, odnosno promjena koje se dešavaju u načinu proizvodnje kao posljedica djelovanja tih procesa⁵.

Ako nije sporno da li su nužne promjene u sadržaju izučavanja političke ekonomije za ekonomiste, postavlja se pitanje kakve su transformacije ove discipline potrebne u obrazovanju informatičkih profila. Kod toga treba uzeti u obzir činjenice koje su bile

1 Zbornik radova interkatedarskog savjetovanja politekonomista Jugoslavije, 11. i 12. siječanj 1990, Ekonomski fakultet, Osijek,

2 Iz više radova koji obrađuju ovu problematiku možemo spomenuti: 1) Bazdan, dr. Zdravko: Da li nam je potrebna politička ekonomija socijalizma i 2) Dragičević, dr. Mirjana: Zašto napustiti političku ekonomiju socijalizma? (Čime je zamijeniti?) objavljenih u nevedenom zborniku.

3 Naziv "politička ekonomija" uveo je u ekonomsku teoriju francuski merkantilista Antoine de Montchretien (1576-1621.) u radu "Traktat političke ekonomije" gdje pod tim nazivom podrazumijevaju praktična pravila gospodarske aktivnosti države.

4 "A što se tiče Političke ekonomije uopće, a Političke ekonomije socijalizma posebno, rekao bih da je došlo vrijeme da se pišu novi tekstovi. Konačno je jasno da se mora početi ispočetka, a to znači da se u analizi ove faze društvene zbilje (ne razvoja) treba kritički ispitati postojeće stanje i odgovoriti na pitanje zašto socijalizam nije uspio da se nametne i kapitalizmu i ostatku svijeta." Bazdan, dr. Z.: Da li nam je potrebna politička ekonomija socijalizma, Zbornik radova interkatedarskog savjetovanja politekonomista Jugoslavije, Ekonomski fakultet, Osijek, 1990. str. 196.

5 "Ukoliko Politička ekonomija hoće biti u funkciji suvremenog ekonomskog obrazovanja, kritički istraživati i anticipirati kretanja društvene prakse, proučavati znači društvene procese, treba definitivno odustati od naziva Politička ekonomija kapitalizma i Politička ekonomija socijalizma (Politička ekonomija I. i II.). Suvremeni načini proizvodnje sve više konvergiraju a suvremena društva pokazuju bitna obilježja mješovitih društava. Politička ekonomija treba kritički istraživati procese suvremenog načina proizvodnje i proučavati povijesno-objektivne mogućnosti ljudske emancipacije koji se rađaju u vidu tog načina

prisutne kod stvaranja informatike kao znanstvenog područja, odnosno formiranja profila "informatičar" i "diplomirani informatičar", a koje danas obrazuje Fakultet organizacije i informatike u Varaždinu.

2. Fakultet organizacije i informatike nastao je prerastanjem Više ekonomske škole. Naime, 1962. godine osnovana je Viša ekonomska škola koja je u prvo vrijeme obrazovala ekonomiste tzv. općeg ekonomskog smjera. Kasnije nastaju novi smjerovi, kao npr. financijski, komercijalni, smjer ekonomista u poljoprivredi i posebno značajan smjer privredne informatike⁶. Godine 1974. Viša ekonomska škola prerasta u Fakultet organizacije i informatike. Studij je izvođen kao 2 i 4-godišnji, tj. za stjecanje stručne sprema VI. i VII. stupnja. Diplomanti dvogodišnjeg studija dobili su stručni naziv ekonomist, a četverogodišnjeg diplomirani ekonomist. Predmet politička ekonomija izvodio se u prvoj godini studija kao dvosemestralni predmet, a program je bio vrlo blizak programima koji su se izvodili na ekonomskim fakultetima. Sveučilište u Zagrebu je tokom 1982. i 1983. godine provodilo akcije za priznavanje informacijskih znanosti kao novog znanstvenog područja. U jesen 1983. godine ovo područje je priznato i uvršteno u službenu klasifikaciju znanosti. Kako je trebalo utvrditi prijedlog programa za studij informacijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu formiralo je radnu grupu u koju su ušli predstavnici Fakulteta organizacije i informatike iz Varaždina, Ekonomskog fakulteta, Elektrotehničkog fakulteta, Pravnog fakulteta i Prirodoslovno-matematičkog fakulteta iz Zagreba. Informacijske znanosti uvrštene su u društveno-humanističku oblast pa je studij trebao biti podređen toj činjenici. Discipline, koje su se trebale izučavati, svrstane su u opće programske sadržaje, jezgru informacijskih znanosti, pomoćne discipline i discipline primjene. Okvirne obrazovne programe za obrazovanje stručnjaka informatičke struke VI. i VII. stupnja stručne sprema za sve nastavne discipline, pa i za političku ekonomiju, utvrdio je Programski savjet za ekonomiju, trgovinu i ugostiteljstvo na 12. sjednici od 23. svibnja 1984. godine, a usvojila Skupština SIZ-a bankarstva 27. lipnja 1985. godine. Prema tim obrazovnim programima politička ekonomija izvodila se u prvoj godini studija kao

6 Tokom 1968. godine vođene su pripreme za otvaranje novog smjera studija. Radi se o činjenici da je uočena važnost prikupljanja podataka, njihova obrada kao i davanje pravovremenih i točnih informacija nužnih za upravljanje i poslovođenje. Uočena nužnost sve veće primjene elektronike u privrednim i društvenim procesima dovela je do otvaranja studija privredne informatike. Taj studij počeo je u školskoj 1968/69. godini, a bio je prvi visokoškolski studij informatike u Jugoslaviji.

dvosemestralni predmet ukupnog fonda od 90 sati. Tako donešeni nastavni program odgovarao je programu koji se izvodio na ekonomskim fakultetima, s tim što je imao manji fond sati. Osnovno pitanje koje se ovdje razmatra jest uloga i značenju političke ekonomije u obrazovanju informatičkih kadrova.

Prilikom donošenja trenutno važećeg nastavnog programa među dijelom tadašnjih informatičara⁷ postojalo je mišljenje o nepotrebnosti političke ekonomije kao studijske discipline za obrazovanje informatičara. Ovo se može objasniti činjenicom da su im bila bliža neka druga područja, dok su ovu disciplinu poznavali tek površno, pa nisu ni mogli pravilno ocijeniti njezin značenju u obrazovnom procesu informatičara, davajući prvenstvo stručnim disciplinama. No, ipak je prevladalo mišljenje o neophodnosti ovladavanja znanjima što ih daje ova disciplina i za ovaj profil kadrova. Ovdje je posebno značajno istaći da je ovim programima Fakultet organizacije i informatike na neki način nadgradio tzv. studij privredne informatike koji je počela izvoditi Viša ekonomska škola već 1969. godine, što zapravo znači da je kroz program zauzeta orijentacija na obrazovanje kadrova za rješavanje problema privrede i društva.

Ta činjenica je uzrokovala da su se u nastavnom programu nužno morale naći i discipline koje izučavaju društvene i ekonomske procese u makro i mikro aspektu. Politička ekonomija je u tom procesu značajna jer, baveći se izučavanjem ekonomskih zakona, stvara osnove za razumijevanje niza fenomena neophodnih informatičarima u rješavanju privrednih problema. Struktura današnjeg nastavnog programa u velikoj mjeri upućuje studente na izučavanje problema za privredna poduzeća gdje se, uostalom,

7 Prvi kadrovi koji su djelovali u procesu informatičara nisu ni mogli biti informatičari po visokoškolskom obrazovanju jer to područje postoji tek kratko vrijeme, već su to bili različiti profili: diplomirani ekonomisti, diplomirani pravnici, diplomirani inženjeri elektrotehnike, strojarstva, odnosno kemije, matematičari i sl. koji su se bavili istraživanjima na tom području, imali objavljene radove i formiranjem područja prošli izbor u znanstveno odnosno znanstveno-nastavno zvanje za informatičko područje. Inače, prvi diplomanti dodiplomskog studija profila diplomirani informatičar pojavili su se tek 1988. godine.

daleko najveći broj diplomanata i zapošljava. Jasno je da za cjelokupno uočavanje problema koji će stajati pred budućim stručnjacima nije dovoljno poznavanje stroja i njegovih mogućnosti, a bez spoznaje o mogućnostima korištenja rezultata u privrednoj praksi.

Poznavanjem političke ekonomije neće se moći direktno rješavati sva ta pitanja, ali sigurno je da bez znanja iz te discipline nije moguće pratiti niz drugih disciplina koje su u funkciji naprijed navedenog. Dosadašnja praksa je pokazala da je u tom smislu politička ekonomija ispunjavala ulogu u nastavnom programu, iako mislimo da bi nadogradnja mogla biti i bolja⁸, što će sasvim sigurno riješiti novi nastavni program.

3. Ako smo na neki način utvrdili da je politička ekonomija, odnosno područje koje ona istražuje neovisno od samog naziva, disciplina koja ima svoje mjesto i ulogu u obrazovanju informatičkih kadrova, jer stvara osnovu za razumijevanje ekonomskih i širih društvenih procesa bez čega bi taj profil stručnjaka teže izvršavao svoje stručne poslove, postavlja se pitanje a kakav program iz ovog područja treba tom profilu?. Kad postavljamo to pitanje, onda svakako polazimo od realne pretpostavke da današnji program, bar onaj koji je službeno prihvaćen po programskom savjetu⁹, u velikoj mjeri više ne odgovara zahtjevima koji se stavljaju pred ovu disciplinu u strukturi nastavnog programa. Razvojni procesi pod utjecajem informatizacije koji su u velikoj mjeri zahvatili svijet obavezan su predmet izučavanja za studente informatike, a mislimo i drugih fakulteta, prvenstveno ekonomskih.

Uviđajući nužnost promjena u cjelokupnom nastavnom programu Fakultet organizacije i informatike pristupio je izradi novog nastavnog programa. Radi što bolje povezanosti sa sličnim studijima u Zapadnoj Evropi kao osnova su uzete preporuke Britanskog društva za obrazovanje i organizaciju nastavnog procesa - British Computer Society (BCS) jer su te preporuke korištene u većem broju evropskih zemalja prilikom

8 Tu prvenstveno mislimo na neke discipline iz područja ekonomije koje se izvode u programu za informatičare, a nisu u potpunosti uspostavile vezu s informatikom, pa se slobodno može reći da zaostaju za praksom.

9 Kao što je poznato, nastavne programe donosili su programski savjeti. To je bio vrlo dug i spor proces tako da su se često u praksi dešavale izmjene koje nisu prošle formalnu proceduru, što znači da npr. programi iz političke ekonomije formalno nisu mijenjani od 1984. godine, iako su u njih ugrađivani i novi sadržaji koji nisu službeno verificirani. Uostalom, za skup politekonomista za uvodno izlaganje fakulteti su trebali dostaviti nastavne programe iz političke ekonomije, što se očito odnosilo na službeno verificirane nastavne programe bez mogućnosti uvida u niz inovacija koje su se sigurno javljale u toku izvođenja nastavnog procesa. Ukidanjem programskih savjeta može se daleko brže i uspješnije djelovati na poboljšanje i dogradnji nastavnih programa, što se već vidi u činjenici da ekonomski fakulteti u Hrvatskoj u novoj školskoj godini predviđaju bitno izmijenjen program iz tog predmeta, a isto se dešava i na Fakultetu organizacije i informatike.

izrade nastavnih programa obrazovanja stručnjaka sličnih profila kao što ih obrazuje Fakultet organizacije i informatike. Prema prijedlogu u novom nastavnom programu zastupljena su slijedeća područja: informatika, matematika, psihologija, organizacija i ekonomija. U grupi ekonomskih predmeta predviđen je predmet pod nazivom "Tehnologija i društvo". U okviru ove studijske discipline izučavali bi se suvremeni procesi i promjene u društvu pod utjecajem promjena na nivou tehnološke razvijenosti. To znači da će se on baviti društvenom stranom proizvodnje i odnosima u procesu proizvodnje, a to je, kao što znamo područje koje proučava politička ekonomija. U čemu je onda bitna promjena nastavnog programa?

Ona se odražava na dva načina:

1. Ono što smatramo manje značajnim, to je promjena naziva koji asociran na nekritički, apologetski predmet kakav je istini za volju u velikoj mjeri i bio, a čemu su najviše doprinijeli sami politekonomisti. Iako smo u prethodnom tekstu spominjali da sam naziv i nije bitan, ipak se može za očekivati da novi naziv nosi i nove sadržaje, što znači da će već prilikom površnog upoznavanja s njim izazivati reakcije različite od onih sa starim predmetom.
2. Ono što je daleko bitnije to su novi studijski sadržaji. Nekoliko puta smo isticali da studij informatike traži upoznavanje s razvojnim procesima u društvu nastalim pod utjecajem informatizacije, odnosno rasta nivoa tehnološke opremljenosti. Iz tog razloga će se između ostalog u novom programu izučavati:
 - informatičko društvo,
 - promjene u gospodarstvu izazvane tehnološkim razvojem,
 - promjene u društvu izazvane tehnološkim razvojem,
 - tehnološki razvoj i međunarodni odnosi,
 - mogućnosti daljnjeg razvoja modernog društva.

Ugrađivanjem tih područja istraživanja u novi nastavni program može se očekivati da će biti stvoren moderan program koji će moći odgovoriti na ona pitanja na koja dosadašnja disciplina nije dala zadovoljavajući odgovor. Znanja, koja daje ovo studijsko područje, bez obzira kako se ono zvalo, neophodna su studentima informatika, pa je radi toga bilo nužno izvršiti transformaciju postojećeg nastavnog programa, a posebno iz političke ekonomije.

LITERATURA

1. Bazdan, dr. Z.: Da li nam je potrebna politička ekonomija socijalizma, Zbornik radova interkatedarskog savjetovanja politekonomista Jugoslavije, Ekonomski fakultet, Osijek, 1990.
2. Dragičević, dr. A.: Kritika političke ekonomije, Zagreb, 1988.
3. Dragičević, dr. M.: Zašto napustiti političku ekonomiju socijalizma? (Čime je zamijeniti?), Zbornik radova interkatedarskog savjetovanja politekonomista Jugoslavije, Ekonomski fakultet, Osijek, 1990.
4. Redep, dr. M.: Politička ekonomija kao studijska disciplina u obrazovanju informatičara, Zbornik radova interkatedarskog savjetovanja politekonomista Jugoslavije, Ekonomski fakultet, Osijek, 1990.

Primljeno: 1990-07-04

Redep M. The Transformation of the Political Economy Syllabus for Degree Courses in Informatics

SUMMARY

The paper is concerned with the issue of drawing up a new political economy syllabus for students enrolled in degree courses in informatics. As the existing syllabus has proved inadequate for students specializing in this field of study, it has been necessary to undertake a thorough revision of the material taught within this subject. Consequently, the content of the discipline is undergoing substantial change in order to make it better suited to the requirements of contemporary processes. The new syllabus of this discipline should have new content, no matter what name is given to the discipline.